

Využití portfolia dítěte v diagnostické činnosti učitele mateřské školy

Jana Zetochová, DiS.

Bakalářská práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Jana Zetochová, DiS.
Osobní číslo:	H210071
Studijní program:	B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Využití portfolia dítěte v diagnostické činnosti učitele mateřské školy

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se pedagogického diagnostikování v předškolním vzdělávání.
Vymezení teoretických východisek zaměřených na využití portfolia v diagnostické činnosti učitele.
Vytvoření návrhu portfolia dítěte předškolního věku.
Realizace a ověření portfolia dítěte při diagnostické činnosti učitele ve vybrané mateřské škole.
Evaluace portfolia a zpracování doporučení pro praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2022). *Diagnostika dítěte předškolního věku, 2. díl. Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Edika.
- Gronlund, G., & Engel, B. (2020). *Focused Portfolios: A complete assessment for the young child*. Redleaf Press.
- Kazachiner, O., Boychuk, Y., & Halil, A. (2023). *Diagnostics of child's developmental difficulties*. Primedia eLaunch.
- Mertin, V. (2016). *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Wolters Kluwer.
- Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Portál.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Barbora Petrů Puhrová, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **8. ledna 2025**
Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Bakalářská práce má teoreticko-aplikační charakter a zabývá se využitím portfolia dítěte v diagnostické činnosti učitele mateřské školy. Teoretická část se věnuje vymezení pojmů souvisejících s pedagogickou diagnostikou, diagnostickými metodami, hodnocením a rolí učitele v diagnostickém procesu dítěte. Praktická část práce si klade za cíl na základě zjištěného stavu v dané mateřské škole navrhnout podobu a obsah portfolia dítěte, které umožní učitelům systematickou dokumentaci, průběžnou práci s portfoliem a hodnocení dítěte v různých oblastech vývoje (motorické, sociální, emoční, kognitivní a jazykové oblasti). Svým obsahem se zaměřuje na poskytnutí systematického přehledu dosažených schopností a dovedností dítěte a vytváří tak prostor pro nastavení personalizovaného přístupu k dítěti v rámci diagnostické činnosti učitele a následného individualizovaného plánování dalšího rozvoje dítěte.

Klíčová slova: portfolio dítěte, pedagogická diagnostika, metody diagnostikování, diagnostická činnost učitele, pedagogická diagnostika

ABSTRACT

The bachelor's thesis has a theoretical and practical character and deals with the use of a child's portfolio in the diagnostic activities of a kindergarten teacher. The theoretical part focuses on defining concepts related to educational diagnostics, diagnostic methods, assessment, and the role of the teacher in the child's diagnostic process. The practical part aims, based on the current situation in the given kindergarten, to propose the form and content of the child's portfolio, which will enable teachers to systematically document, continuously work with the portfolio, and assess the child in various developmental areas (motor, social, emotional, cognitive, and language domains). Its content focuses on providing a systematic overview of the child's acquired abilities and skills and thus creates space for setting a personalized approach to the child within the teacher's diagnostic activities and the subsequent individualized planning of the child's further development. Keywords: child's portfolio, pedagogical diagnostics

Keywords: child's portfolio, educational diagnostics, diagnostic methods, teacher's diagnostic activities, educational diagnostics

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A DIAGNOSTICKÁ ČINNOST UČITELE	13
1.1 CÍLE A PRINCIPY PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	13
1.2 DIAGNOSTIKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE – POJETÍ A VÝZNAM.....	13
1.3 NÁSTROJE A METODY PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY	14
2 PORTFOLIO DÍTĚTE JAKO PEDAGOGICKÝ NÁSTROJ	15
2.1 DEFINICE A CHARAKTERISTIKA PORTFOLIA	15
2.2 TYPY PORTFOLIÍ	15
2.3 VÝHODY A LIMITY PORTFOLIOVÉHO PŘÍSTUPU	15
3 PORTFOLIO DÍTĚTE V KONTEXTU DIAGNOSTICKÉ ČINNOSTI.....	17
3.1 FUNKCE PORTFOLIA V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ.....	17
3.2 MOŽNOSTI VYUŽITÍ PORTFOLIA PŘI SLEDOVÁNÍ ROZVOJE DÍTĚTE.....	18
3.3 OBSAH PORTFOLIA	18
3.4 PRÁCE S PORTFOLIEM	19
3.5 FÁZE VEDENÍ PORTFOLIA	21
3.6 VYUŽITÍ PORTFOLIA DÍTĚTE V DIAGNOSTICKÉ ČINNOSTI UČITELE	21
4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PORTFOLIOVÉHO HODNOCENÍ	23
4.1 KONSTRUKTIVISTICKÉ POJETÍ VZDĚLÁVÁNÍ A SEBEREFLEXE DÍTĚTE	23
4.2 INDIVIDUALIZACE A PERSONALIZACE VZDĚLÁVACÍHO PROCESU	23
4.3 PORTFOLIO V KONTEXTU FORMATIVNÍHO HODNOCENÍ.....	23
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	25
5 TVORBA PORTFOLIA DÍTĚTE	26
6 ZALOŽENÍ PORTFOLIA	28
7 SLEDOVANÉ OBLASTI A PRODUKTY PORTFOLIA.....	29
8 SADA POMŮCEK PRO DIAGNOSTICKOU ČINNOST.....	32
9 HODNOCENÍ UČITELEM, SEBEREFLEXE DÍTĚTE	39
10 PRÁCE S PORTFOLIEM V PRAXI	44
11 EVALUACE PORTFOLIA.....	46
12 DOPORUČENÍ PRO PRAXI UČITELEK	48
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM OBRÁZKŮ	53

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Pedagogická diagnostika v mateřských školách je stále aktuálním a hojně diskutovaným tématem. V této souvislosti je dalším skloňovaným pojmem portfolio dítěte.

Výše zmíněné pojmy, tedy pedagogická diagnostika a portfolio dítěte jsou stěžejními pojmy teoretické části mé bakalářské práce, jejíž cílem je seznámit s procesem diagnostikování, metodami diagnostikování, formami hodnocení a zaměřením na portfolio dítěte a jeho význam při diagnostické činnosti učitele mateřské školy.

Cílem praktické části je návrh portfolia dítěte mateřské školy. Vytvořené portfolio má být oporou pro učitele při diagnostikování dítěte a jeho rozvoje. Dále, je cílem portfolia pracovat i s hodnocením nejen učitele, ale i sebehodnocením dítěte. Portfolio má tak být přehledem nejen pro učitele o samotném pokroku dítěte, ale i pro dítě samotné. V konečné části je cílem ověřit navržené portfolio v praxi a závěrem vyhodnotit doporučení pro praxi učitelů.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A DIAGNOSTICKÁ ČINNOST UČITELE

1.1 Cíle a principy předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání představuje významné období v životě dítěte, jelikož formuje základy jeho osobnostního, vzdělávacího a sociálního rozvoje.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání je jeho hlavním cílem rozvoj dítěte po stránce fyzické, psychické i sociální, podpora samostatnosti a utváření schopnosti projevit se jako svébytná osobnost respektující základní společenské hodnoty (RVP PV, 2021).

Tyto záměry jsou naplňovány prostřednictvím každodenní vzdělávací činnosti v mateřské škole, která respektuje individualitu dítěte, jeho potřeby a tempo učení. Učitel zde zaujímá klíčovou roli – vytváří podnětné prostředí, stimuluje aktivitu dětí a podporuje osvojování základních kompetencí důležitých pro další vzdělávání i život ve společnosti.

Kromě kognitivních dovedností se významně rozvíjí i emoční stabilita a schopnost spolupráce s ostatními dětmi (Novotná, 2015, s.45). Význam předškolního vzdělávání potvrzuje také Slavík, Mareš a Průcha (2020), když zdůrazňují, že „mateřská škola představuje instituci, která dítěti poskytuje první systematickou zkušenost s výchovou a vzděláváním mimo rodinu“ (s.27).

1.2 Diagnostika v mateřské škole – pojetí a význam

Pedagogická diagnostika je nedílnou součástí práce učitele v mateřské škole. Jejím účelem je zjišťování úrovně rozvoje dítěte v jednotlivých vzdělávacích oblastech, sledování pokroků a identifikace silných i slabých stránek. Získané poznatky umožňují učiteli posuzovat efektivitu vzdělávacího procesu a plánovat další kroky směřující k maximálnímu rozvoji dítěte (Syslová, 2012, s. 54). Syslová, Novotná a Dohnalová (2018) uvádějí, že „pedagogická diagnostika poskytuje učiteli nejen podklady pro hodnocení, ale především možnost porozumět potřebám dítěte.“ (s.66). Hooke (2017) upozorňuje, že „zavedení elektronických portfolií v prostředí raného dětství proměnilo formativní hodnocení učitelů a umožnilo účinnější sledování pokroku dítěte.“(s.17).

Podle Syslové et al. (2018) „portfolii podporuje učitele při hodnocení dětského pokroku a usnadňuje komunikaci s rodiči.“

Diagnostická činnost má rovněž preventivní charakter. Včasné zachycení případných obtíží v oblasti učení či chování umožňuje cílenou pedagogickou intervenci, spolupráci s odborníky i rodinou dítěte (Opravilová, 2010, s.39).

1.3 Nástroje a metody pedagogické diagnostiky

Diagnostika v mateřské škole využívá širokou škálu metod a nástrojů. Mezi nejčastější používané patří systematické pozorování, rozhovor, anamnestické údaje, dotazníky, testové úlohy, ověřování vědomostí a dovedností či analýza produktů dětské činnosti (Průcha, Walterová & Mareš, 2013, s.62).

Významnou roli hraje rovněž hra, která je přirozenou aktivitou dítěte a současně cenným prostředkem diagnostiky (Vágnerová, 2012, s. 118).

Dále se doporučuje kombinovat kvalitativní a kvantitativní metody pro komplexní hodnocení dítěte (Jelínková, 2016).

Karásková (2013) konstatuje, že „portfolio napomáhá rozvoji metakognitivních schopností dítěte, protože je vede k reflexi vlastního učení.“ (s.38).

2 PORTFOLIO DÍTĚTE JAKO PEDAGOGICKÝ NÁSTROJ

2.1 Definice a charakteristika portfolia

Portfolio představuje specifický pedagogický a diagnostický nástroj, který v předškolním vzdělávání získává stále větší význam. Podle Průchy et al. je definováno jak „soubor různých produktů dítěte, které dokumentují jeho vývoj za určité období“ (Průcha, Walterová & Mareš, 2013. s. 191). Portfolio zachycuje nejen výsledky, ale i samotný proces učení dítěte a poskytuje tak širší obraz o jeho rozvoji, než umožňují tradiční diagnostické metody. Lam, Cheng a Ma (2017) uvádějí, že „portfolio slouží jako nástroj výkonového hodnocení, který poskytuje komplexní a smysluplný obraz o dítěti.“

Autor Kopecký (2012) vysvětluje, že „portfolio umožňuje sledovat nejen výsledky, ale i proces učení a motivuje dítě k sebereflexi.“(s.29).

2.2 Typy portfolií

Kratochvílová (2014, s. 27) rozlišuje několik typů portfolií dle jejich účelu.

Sběrné portfolio (pracovní) zahrnuje všechny výtvary dítěte v určitém časovém úseku.

Výběrové portfolio (reprezentační) obsahuje pouze vybrané práce, které reprezentují nejvýznamnější úspěchy nebo pokroky dítěte.

Hodnotící a diagnostické portfolio slouží především pedagogovi pro systematické sledování vývoje dítěte a plánování vzdělávacích strategií.

2.3 Výhody a limity portfoliového přístupu

Portfolio nabízí řadu předností, Umožňuje komplexní a dlouhodobé sledování dítěte, podporuje jeho motivaci i schopnost sebereflexe, poskytuje zpětnou vazbu učiteli a usnadňuje komunikaci s rodiči (Syslová et al., 2018, s. 74). V praxi však bývá tento nástroj někdy využíván nesystematicky, kdy portfolio slouží pouze jako úschovna pracovních listů

či výtvarných prací. V takovém případě postrádá potřebnou diagnostickou a pedagogickou hodnotu (Kratochvílová, 2014, s. 45).

„Osvojování klíčových kompetencí netvoří základ vzdělávání pouze v mateřské škole, ale na všech úrovních vzdělávání s přesahem do dalšího života“ (Bednářová et al., 2022).

3 PORTFOLIO DÍTĚTE V KONTEXTU DIAGNOSTICKÉ ČINNOSTI

Pedagogické portfolio, jak bylo uvedeno v předchozí části, má významnou úlohu při pedagogické diagnostice. Je tak opěrným bodem učitele při práci s dítětem, sledování jeho pokroku a prvkem pro stavování další vzdělávací činnosti. Šimečková (2017) zdůrazňuje: „Portfolio poskytuje učiteli podklady pro hodnocení kompetencí dítěte a umožňuje identifikovat oblasti vyžadující podporu.“ (s.14).

Pedagogický slovník portfolio definuje jako „Soubor různých produktů dítěte, které dokumentují jeho vývoj za určité období. Patří do komplexního hodnocení dítěte.“ (Průcha et al., 2013).

Portfolio dítěte nemá jednotnou podobu, a v podstatě záleží na každém učiteli, jak portfolio dítěte vede a jak s ním dále pracuje, pokud nejsou ze strany příslušné vzdělávací instituce stanovená jednotná pravidla vedení portfolio dítěte.

V této části teoretické práce se zaměříme na druhy portfolio, jeho funkce, otevřeme také otázku toho, co vše by mělo být obsahem portfolio, jak portfolio vést a pracovat s ním, aby bylo pro učitele adekvátní oporou při diagnostické činnosti.

3.1 Funkce portfolio v předškolním vzdělávání

Portfolio v předškolním vzdělávání plní různé funkce. Podle Syslové et al. (2018) se jedná o funkci informační, motivační, komunikační, autoregulační a diagnostickou. Každá z nich má význam nejen pro pedagoga, ale pro dítě a jeho rodiče.

Informační funkce zprostředkovává informace o vývoji dítěte rodičům, učitelům ale samotným dětem.

Motivační funkce si klade za cíl motivovat děti k dosahování výsledků, k dokončení činností, dále například v vlastní tvorbě.

Komunikační funkce v tomto kontextu užívá portfolio jako komunikačního prostředku mezi dítětem a učitelem, mezi učitelem a rodiči, popřípadě jako komunikační prostředek s dalšími odborníky v rámci poradenské činnosti. Karásková (2013) uvádí, že „portfolio přispívá k otevřené komunikaci mezi učitelem a rodinou dítěte“ (s.39).

Autoregulační funkce bývá označována také jak rozvojová. V rámci této funkce dítě prezentuje své dosažené výsledky, hodnotí je, prožívá tak úspěchy i neúspěchy a samo rozhoduje o své další činnosti vedoucí k dalšími rozvoji.

Diagnostická funkce umožňuje učitelům získat informace o vývoji dítěte a následně tak stanovovat vhodné cíle, volit metody a formy práce, které postupují k rozvoji dítěte.

3.2 Možnosti využití portfolia při sledování rozvoje dítěte

Podstatou portfolia je zachycení pokroku dítěte v čase. Umožňuje porovnávat dřívější a současné výtvary, čímž podporuje uvědomování si vlastního rozvoje. Pro pedagoga představuje portfolio důležitý podklad pro plánování vzdělávací nabídky a cílenou podporu dítěte v oblastech, kde je to potřeba (Syslová, 2012, s.59).

3.3 Obsah portfolia

„Co by mělo být obsahem portfolia?“ To je otázka, která z úst učitelek velmi často zaznívá. Učitelky často nemají představu, co vše by mělo být obsahem portfolio a v konečné důsledku se tak převážně uchylují jen k vedení sběrného portfolia, se kterým dále nijak významně nepracují, spíše nahodile.

Kratochvílová (2014) uvádí, že obsahem takového portfolia má být „vše, co dokumentuje celistvý vývoj dítěte“. V portfoliu se tak mohou objevit převážně grafomotorické listy, kresba postavy, kresba domu, pracovní listy z jednotlivých vzdělávacích oblastí, výkresy, spontánní kresby, fotografie, videonahrávky a další diagnostické záznamy (Kratochvílová, 2014). Nadále je na učiteli, jakým způsobem bude portfolio strukturováno. Význam je kladen na funkčnost portfolia jako opory pro plánování dalšího rozvoje dítěte.

Obsah a podoba portfolia bývá obvykle vedena v papírové podobě, ale může být doplněna také elektronickou formou, která je využita pro uložení různých audio a video záznamů a fotografií, také rozhovorů, komunikace ...

Rozvoj dítěte po stránce fyzické, psychické i sociální, podpora jeho samostatnosti a schopnost projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí a respektující základní společenské hodnoty je záměrem předškolního vzdělávání (RVP PV, 2021).

Portfolio dítěte se tak má zaměřovat na komplexní sběr dat rozvoje dítěte ve všech jeho oblastech a dokumentovat rozvoj dítěte ve všech jeho oblastech.

3.4 Práce s portfoliem

Očekávaný efekt portfolio se dostaví v případě, pokud k němu všichni účastníci výchovně vzdělávacího procesu budou přistupovat jako k aktivnímu „živému“ dokumentu a v průběhu roku s ním pracovat.

Účastníky edukačního procesu jsou podle Kratochvílové (2014) děti, učitelé i rodiče a jejich práce s portfoliem je autorkou přiblížena následovně.

Dítě a portfolio

Pro dítě samotné je pojem „portfolio“ neuchopitelným pojmem a je potřeba, abychom mu tento pojem převedli do úrovně jeho vnímání. Ve vlastní praxi při zavádění portfolio jsme dětem portfolio představily jako takovou jejich vlastní knihu, do které si mohou ukládat své kresby, pracovní listy, můžou si tam za pomoci učitelky provádět záznamy – když se jim podaří to, čím by se rády pochlubily, co jim udělalo radost, ale i to, co je třeba rozesmutnilo, či vyvolalo jinou emoci. . Do svého portfolio můžou nahlížet, ukázat rodičům, kamarádům.

Své portfolio mají mít děti uloženo na pro ně dosažitelném místě, označeno svou třídní značkou, na úvod v něm mají být obsaženy základní informace o dítěti, a doplněno i informacemi o dítěti a jeho rodině.

Struktura portfolio má být pro dítě srozumitelná a použity v ní takové znaky a symboly, kterým dítě rozumí.

Stejně tak při hodnocení vlastních prací je potřeba, aby děti využívaly symbolů, kterými mohou vyjádřit svou spokojenost, např. formou „smajlíků“.

Dle Kratochvílové (2014) může být práce dítěte s portfoliem probíhat dvojitým způsobem a to jako řízená činnost, nebo jako spontánní činnost.

Při řízené činnosti je aktivita vedena učitelkou, zatímco při spontánní činnosti je to dítě, kdo aktivně projevuje zájem o své portfolio, listuje si v něm, má zájem o jeho obsah.

Optimálním stavem je, kdy se podaří vyvolat u dítěte takový vztah k portfoliu, kdy portfolio vnímá jako „svoji knihu“, „knihu svých úspěchů“ a s touto knihou aktivně pracuje, vrací se k ní.

Učitel a portfolio

I z pohledu učitele můžeme mluvit o dvojím způsobu práce s portfoliem a to práce plánovaná nebo práce spontánní, která vychází právě z výše zmíněného bezprostředního zájmu dítěte.

Při práci plánované učitel vychází z aktuálních potřeb rozvíjení dítěte, plánuje vzdělávací nabídku a činnosti, které mají dítěti pomoci posílit jeho slabší oblasti a při tom pracuje a vychází z materiálů obsažených v portfoliu, které mu poskytují obraz o úrovni dítěte. Portfolio také učitel využívá pro komunikaci s rodiči při rozboru dosažené úrovně vzdělávání a definování silných a slabých stránek dítěte. Důležitou úlohou je také využití portfolia při přípravě individuálního plánu dítěte.

Rodič a portfolio

Rodiče mohou do portfolia nahlížet, spolupracovat na jeho obsahu ať už výběrem materiálu nebo přispěním materiálů dítěte z domova. Portfolio může být také využito při komunikaci mezi rodičem a učitelem při hodnotících pohovorech a konzultacích. A v neposlední řadě je portfolio také vhodným prostředkem komunikace mezi rodičem a dítětem nad jeho úspěchy, pokrokem, kdy děti se zájmem prezentují své výtvary a práce. Kropáčková a Splavcová (2017) vidí v portfoliu možnost využít pro další účely. Účelně dle této myšlenky může být portfolio využito při přechodu dítěte d jiné mateřské školy, a nebo také při přechodu do základní školy. Sdílení může být provedeno jen se souhlasem rodičů a mělo by k němu docházet jen tam, kde je jistota a důvěra, že bude využito s účelem, ke kterému bylo poskytnuto, nikoliv aby na jeho základě bylo dítě od počátku nálepkováno, ale aby bylo využito ve prospěch dítěte,

Z vlastní praxe mohu uvést, že zájem rodičů o portfolio je v prostředí mateřské školy, kde se pohybují spíše malý. V očích rodičů je portfolio jen sběrným dokumentem výtvarné činnosti dětí, nikoliv materiál, kterému by přikládaly větší váhu. Na samotnou existenci portfolia si zatím více zvykají a postupně si na práci s ním přivykají.

3.5 Fáze vedení portfolia

Portfolio je založeno na dlouhodobějším procesu. Aby mohla být na základě portfolia prováděna hodnotící činnost, je potřeba vycházet z počátečního stavu, evidovat průběžný stav a na základě dosaženého stavu může být provedeno konečné hodnocení. Tím se dostáváme i k fázím portfolia, které úzce souvisí s diagnostickou činností. Podle Sedláčkové et al. (2012) se při vedení portfolia jedná o fáze vstupní, průběžnou a výstupní.

Vstupní fáze by měla být uskutečněna již při nástupu dítěte do mateřské školy. Jejím obsahem by mělo být vytvoření prvotního záznamu o dítěti, jeho anamnéza, průběh přizpůsobení na mateřskou školu.

Průběžná fáze vytváří evidenci průběhu prospívání dítěte v jednotlivých oblastech a tato fáze probíhá průběžně po celou dobu docházky do mateřské školy.

Výstupní fáze podává obraz o dosažené úrovni v jednotlivých oblastech rozvoje dítěte. Tato fáze by měla také pojednávat o úrovni školní zralosti dítěte a připravenosti dítěte.

3.6 Využití portfolia dítěte v diagnostické činnosti učitele

V rukou učitele mateřské školy portfolio vnímáme jako materiál, který má posloužit k podpoření diagnostické činnosti učitele a to ve prospěch individuálního rozvoje dítěte (Syslová, 2018). Materiály obsažené v diagnostickém portfoliu mají za cíl zachytit vývoj dítěte a jeho pokrok, jeho silné i slabé stránky, a dále jsou to materiály, které pomohou k odhalení a zachycení osobnosti dítěte. Při diagnostické činnosti se učitel zaměřuje nejen na zachycení pokroků a odhalení silných stránek a oblastí, ale důležitou činností je odhalení slabých stránek a odchylek od vývoje dítěte (Šmelová, 2016). Pomocí těchto materiálů sleduje učitel komplexní rozvoj dítěte ve všech oblastech a napomáhá dítěti k rozvoji oblastí, ve kterých dítě dosahuje slabších výsledků a úrovně. Důležitým aspektem je vhodná motivace dítěte učitelem ke zlepšení svých schopností a dovedností. Učitel se snaží u dítěte nastavit aktivní přístup k plnění úkolů a postupně tak dosahovat stanovených cílů.

Diagnostické portfolio by se podle Syslové (2018) mělo stát běžným nástrojem pedagogické diagnostiky v mateřské škole.

V současné době není přesně definována podoba diagnostického portfolia, co vše by mělo být jeho obsahem a jak diagnostické portfolio strukturovat. Jak je uvedeno v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání „Každá mateřská škola, popř. každý jednotlivý učitel si vytváří svůj systém sledování, hodnocení a způsob záznamů pokroků dítěte.“ (RVP PV, 2021). Této oblasti se budu věnovat v praktické části bakalářské práce.

4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PORTFOLIOVÉHO HODNOCENÍ

4.1 Konstruktivistické pojetí vzdělávání a sebereflexe dítěte

Současná pedagogická teorie vychází z konstruktivistického pojetí učení, které zdůrazňuje aktivní roli dítěte, jeho schopnost objevovat, reflektovat a hodnotit vlastní činnost. Pedagog by měl disponovat schopností reflexe i sebereflexe, aby mohl dítě k těmto procesům vést (Slavík et. al., 2020, s. 34). Portfolio v tomto kontextu představuje vhodný prostředek, neboť napomáhá uvědomování si vlastního pokroku a rozvoji sebereflexe dítěte.

4.2 Individualizace a personalizace vzdělávacího procesu

Diagnostická práce a využívání portfolia jsou úzce spjaté s principem individualizace vzdělávání. Každé dítě má specifické potřeby a tempo učení, což vyžaduje diferencovaný přístup. Individualizaci lze chápat jako způsob vnitřní diferenciaci, který respektuje individuální zvláštnosti dětí při zachování heterogenního kolektivu mateřské školy (Průcha, Walterová & Mareš, 2012, s.104). Portfolio se tak stává nástrojem, který dokumentuje osobní vzdělávací dráhu dítěte a usnadňuje plánování cílené podpory.

4.3 Portfolio v kontextu formativního hodnocení

Hodnocení v předškolním vzdělávání by mělo mít především formativní charakter. Jeho cílem je podporovat individuální pokrok dítěte, nikoliv srovnávat jej s vrstevníky. Portfolio k tomuto účelu poskytuje ideální prostředí, jelikož dokumentuje proces učení v jeho celistvosti a umožňuje sledovat dosažené výsledky v kontextu dlouhodobého vývoje (Black & Wiliam, 2009). Formativní hodnocení zároveň posiluje motivaci dítěte, přispívá k jeho pozitivnímu sebepojetí a vytváří předpoklady pro další vzdělávací úspěšnost (Syslová et al., 2018).

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 TVORBA PORTFOLIA DÍTĚTE

Praktická část práce má aplikační charakter. Je zaměřena na tvorbu portfolia, sestavení jeho obsahu a na vedení portfolia. Dále se zaměřuje na práci s portfoliem na úrovni učitele, ale také na úrovni dítěte.

Cílem práce bylo navrhnout takové portfolio dítěte, které by pro učitele bylo přehledným systémem dosažené úrovně a přehledem o pokrocích dítěte a to jako opora učitele při diagnostické činnosti. Ale také, aby toto portfolio mělo vypovídající hodnotu pro dítě samotné, které se svým portfoliem má pracovat, orientovat se a pochopit význam tohoto „dokumentu“.

Portfolio dítěte a pedagogická diagnostika je v současné době velmi aktuální téma v prostředí předškolního vzdělávání a hojně diskutovaným tématem mezi jednotlivými pedagogiky v mateřských školách. Mateřské školy nyní globálně zavádějí nové diagnostické postupy a systémy, které umožňují učitelům provádět diagnostiku dětí na vyšší úrovni a přehlednějším způsobem.

Provádění diagnostiky dětí vnímám jako opodstatněnou a smysluplnou činnost pro učitele k získání přehledu o dosažené úrovni dítěte v jednotlivých oblastech vývoje a při plánování dalšího rozvoje dítěte. Diagnostika dítěte by měla být adekvátním způsobem podložena, aby měla vypovídající hodnotu pro všechny zúčastněné diagnostického procesu, nejen tedy pro učitele, ale také pro dítě.

5.1 Vstupní analýza

Aplikaci práce jsem prováděla v nejmenované mateřské škole v Jihomoravském kraji a do této činnosti jsem zapojila 3 paní učitelky a 6 dětí ve věkovém rozmezí 4 – 6 let.

Pro potřeby vytvoření návrhu portfolia jsem potřebovala zjistit aktuální stav v dané mateřské škole, zda již mají systém portfolia zaveden, zda s ním paní učitelky pracují, nebo o něm uvažují a v neposlední řadě, jaká očekávání od vedení portfolia paní učitelky mají a jaký by mělo mít portfolio přínos pro učitele při diagnostické činnosti. Pro tuto analýzu jsem využila rozhovoru s paní učitelkami.

Na základě uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že:

- mateřská škola nemá zaveden jednotný systém portfolia dítěte
- paní učitelky nebyly doposud proškoleny na vedení portfolia, neúčastnily se žádného školení zabývajícím se vedením portfolia
- paní učitelky vedou dětem portfolia některým z těchto způsobů
 - o sběrná portfolia, tedy děti si zakládají do svých šanonů veškeré své materiály
 - o zvláště vedou portfolio s pracovními listy a zvláště zakládají např. výtvarné práce
 - o nevedou dětem portfolio žádné.
- materiály obsažené v portfoliu nijak nedělí, zakládají je pouze do šanonu nebo do složek bez konkrétního určení
- pokud v portfoliu něco hledají, musí projít všechny materiály, které jsou obsaženy
- aktivně s dětmi s portfoliem nepracují

Na základě rozhovoru také vyplynulo, že paní učitelky do portfolií zakládají pracovní listy na základě vlastního výběru, tedy které využívají u jednotlivých témat dle třídního vzdělávacího plánu, a tyto pracovní listy volí s ohledem na to, co potřebují u dětí prověřit individuálně nebo plošně pro celou třídu. S dětmi pracují nejen pomocí pracovních listů, ale také využitím různých didaktických pomůcek, ale tyto aktivity a úspěchy a pokroky dítěte v tomto ohledu nikam nezaznamenávají. Z těchto informací tedy vyplynulo, že by se rády vyhnuly další povinnosti pracovních listů a být svázány dalším vyplňováním papíru, když mohou využít i jiných didaktických pomůcek nebo aktivit s dětmi. Z názorů také vyplynulo, že by využily i možnosti zaznamenávat i pokroky zjištěné i při jiné než „písemné papírové“ činnosti dítěte.

6 ZALOŽENÍ PORTFOLIA

Na základě provedené analýzy jsem přikročila k vytvoření návrhu portfolia dítěte a nastavení jeho obsahu tak, aby při diagnostické činnosti učitele se jednalo o systematický přehled o pokrocích dítěte a usnadnil tak učiteli orientaci o dosažené úrovni dítěte v dané oblasti.

V průběhu roku a v průběhu mého vytváření portfolia byl v rámci dané mateřské školy zaveden nový nástroj pedagogické diagnostiky – iSophi. Tento diagnostický nástroj se zaměřuje na zjišťování úrovně dovedností dítěte celkem ve 13 oblastech a pracuje na bázi pracovních listů a karet a testových kartiček.

Při vytváření portfolia jsem přikročila ke stanovení kritérií, která by mělo portfolio splňovat:

- sledované oblasti
- evidované produkty dítěte
- způsob hodnocení učitelem jako zpětná vazba pro dítě

Při provádění analýzy vyplynula myšlenka, aby i dítě mělo možnost vlastního hodnocení své činnosti, tedy se děti učily pracovat se sebereflexí. Z toho tedy vyplynulo další kritérium

- možnost záznamu sebereflexe dítěte.

Cílem tedy je, založit takové portfolio, které bude učiteli oporou, podá mu náhled na úroveň dítěte, nezatíží jej vyplňováním dalších pracovních listů nad rámec jeho plánovaných činností a podá učiteli přehled o pokrocích dítěte. Cílem je také umožnit samotnému dítěti sledovat vlastní úspěchy a pokroky formou vlastní sebereflexe.

Pro vedení portfolia a záznamy jsem zvolila grafické – obrázkové znázornění a záznamy, aby vše bylo srozumitelné také pro dítě a pomocí těchto symbolů se v portfoliu orientovalo a dokázalo symboly pochopit.

7 SLEDOVANÉ OBLASTI A PRODUKTY PORTFOLIA

Sledované oblasti v portfoliu a možné produkty v jejich evidenci jsem navrhla následovně:

- Já a moje rodina, můj domov - základní informace o dítěti – kresba, záznam dle dovedností dítěte či jiný grafický záznam
- Co mám rád / Co mám ráda – záznamy dítěte převážně formou obrázku, co / koho má rádo, co rádo dělá, variantou také využití obrázkových nálepek nebo vystřižením obrázků a vlepění do portfolia, když dítě nedokáže obrázek nakreslit
- Kresba – volná kresba dětí
- Motorika – grafomotorika, jemná a hrubá motorika – evidence pomocí pracovních listů, záznamů, záznamový arch
- Předmatické představy, prostorová představivost, časová představivost – pracovní listy, záznamový arch
- Sluchové vnímání, zrakové vnímání – pracovní listy, písemné záznamy, záznamový arch
- Řeč – pracovní listy, písemné poznámky
- Sociálně-emoční rovina – pracovní listy, grafické záznamy, sběr srdíček, záznamový arch
- Sebeobsluha – grafické záznamy, pracovní list

V portfoliu dítěte se tak můžeme setkat s více typy produktů. Při sběru těchto produktů jsem vycházela z individualit každého dítěte a i samotná skladba těchto produktů se tak může lišit dle vlastních preferencí jednotlivých dětí. Některé děti upřednostňují činnost s pracovními listy, které jsou průběžně dětem nabízeny, a které se následně stávají také součástí jejich portfolia, jiné děti volí raději práci s pomůckami.

Pracovní listy jsou dětem nabízeny průběžně, děti si je průběžně do svého portfolia zakládají a reflektují aktuální obsah vzdělávání. Ne vždy je možné zajistit splnění pracovních listů všemi dětmi.

Samostatná část je věnována oblasti *Vlastní kresby dítěte*. Před uložením kresby do portfolia vede učitelka s dítětem krátký rozhovor nad obsahem kresby. Ke kresbě pak přidává tyto informace. Informace z této oblasti jsou pro učitelku opěrným materiálem při diagnostice kresby dítěte, mají vypovídající hodnotu o osobnosti dítěte, jeho zájmech, také mohou poskytnout cenné informace o jeho chování, změnách v chování a jeho vývoji.

„Kresba dítěte prochází vývojovými stádii, která úzce souvisí s jeho kognitivním i motorickým vývojem.“ (Vágnerová, 2012).

Oblast *Já a moje rodina* obsahuje záznamy o dítěti samotném a jeho rodině. V rámci této oblasti jsem navrhla zpracování „rodokmenu“ dítěte, kdy dítě kreslí členy své rodiny, dokáže je vyjmenovat a pojmenovat. Dále jsem zde navrhla jako součást portfolia dítěte kresbu začarované rodiny. Při ztvárnění postav si pak učitelka všimá, koho dítě ztvárnilo negativně a koho pozitivně, tedy role a podoby jednotlivých členů rodiny, pořadí kreslení umístění na papíře, detaily a velikost a emocí kresby samotné. Učitelka vyzve dítě, aby svou kresbu představilo.

„Kresba začarované rodiny patří mezi metody, které dovolují dítěti vyjádřit jeho vztahy k blízkým lidem symbolickou formou, aniž by muselo otevřeně sdělovat své pocity.“ (Matějček & Říčan, 1983).

Obrázek 1 – Kresba začarované rodiny - ukázka

(zdroj vlastní)

Obrázek 2 – kresba Rodokmenu - ukázka

(zdroj vlastní)

8 SADA POMŮCEK PRO DIAGNOSTICKOU ČINNOST

Jedním z požadavků bylo využití didaktických a jiných pomůcek, které ve třídě jsou dětem dostupné. Seznam těchto pomůcek s metodickým postupem je pak učitelkám oporou při provádění záznamů do hodnotících archů dítěte, které jsou součástí jeho portfolia.

Na základě toho jsem v následující kapitole navrhla a vybrala pomůcky, které jsou ve třídě běžně dětem dostupné a budou tak oporou pro hodnocení v záznamových arších.

Dle schopností a dovedností dítěte učitelka volí přiměřené množství úkolů, které s danou pomůckou mohou souviset.

Obecný postup práce učitelky s dítětem:

- Představení úkolu
 - Krátce a srozumitelně dítěti vysvětlit, co má dělat
 - Ukázat příklad, je-li to potřeba.
- Práce dítěte
 - Učitelka sleduje dítě při řešení úkolu bez přerušování a zásahu do činnosti, není-li to nutné.
 - Učitelka dle potřeby podporuje dítě v samostatnosti, soustředění a motivuje jej.
- Pozorování
 - Učitelka dle potřeby provádí záznamy o práci dítěte při plnění úkolu
- Sebehodnocení dítěte, hodnocení a zpětná vazba učitelem
 - Při hodnocení učitelka podá dítěti i slovní hodnocení výkonu, ocení jeho snahu, úsilí i malé pokroky a povzbudí dítě pro další činnost.
 - Po skončení činnosti přistoupí k provedení záznamu do archu na základě stanoveného obecného metodického postupu viz. kapitola 8.
 - Při hodnocení učitelka nehodnotí výkon dítěte formulací „Správně – špatně“, ale volí vhodnější formulaci o tom, co se dítěti podařilo čeho dosáhlo.

8.1 Pracovní listy – Grafomotorické prvky

Dítě má za úkol obtáhnout čáry (rovné, šikmé, spirála, oblouky, aj.).

Metodika:

- Učitelka vysvětlí dítěti úkol, předvede dítěti správný úchop tužky.
- Učitelka povzbuzuje dítě, aby pracovalo pomalu a pečlivě.
- Učitelka sleduje tlak na pastelku / tužku, koordinaci pohybu a plynulost čáry.

Sledovaná rozvíjená oblast:

- Jemná motorika

Obrázek 3 – Grafomotorické karty

(zdroj: vlastní)

8.2 Pomůcka – dřevěná deska s čísly a barevnými kroužky

Učitelka předloží před dítě pomůcku a rozloží promíchaně kroužky na plochu před dítě. Dítě má za úkol plnit následně úkoly dle slovní instrukce učitelky.

Metodika:

- Učitelka vyzve dítě, aby:
 - ukázalo, které barvy patří k sobě
 - pojmenovalo barvy
 - určilo nejméně / nejvíce
 - určilo množství kroužků ve zvolené barvě
 - přiřadilo kroužky dle množství ke správnému číslu

- Učitelka sleduje:
 - Soustředění a trpělivost dítěte
 - Koordinaci rukou a očí
 - Znalost barev, čísel, orientace v číselné řadě
 - Logické myšlení

Sledovaná rozvíjená oblast:

- Předmatické dovednosti
- Kognitivní dovednosti

Obrázek 4 – Dřevěná deska s čísly a barevnými kroužky

(zdroj vlastní)

8.3 Didaktická pomůcka – Příběhy

Pomůcka obsahuje sadu jednotlivých příběhů, přičemž každý příběh je složen ze tří dílků.

Úkolem dítěte je sestavit příběh ve správné dějové posloupnosti a popsat, co se na obrázcích děje.

Metodika:

- Učitelka předloží před dítě promíchané dílky příběhů a vyzve dítě, aby k sobě přiřadilo dílky, které spolu souvisí a seřadí je tak, co bylo nejdříve, co potom.
- Učitelka vyzve dítě, aby převyprávělo, co se děje na obrázcích.
- Učitelka sleduje:
 - o Kognitivní dovednosti dítěte
 - o Slovní zásobu, tvorbu vět a gramatiku.

Sledovaná rozvíjená oblast:

- Jazykový rozvoj
- Kognitivní dovednosti

Obrázek 5 – Příběhy – pomůcka

(zdroj vlastní)

8.4 Didaktická pomůcka – Orientace v prostoru

Pomůcka obsahuje sadu obrázků a úkolem dítěte je obrázky umístit na správné místo dle zadaných kritérií – znázornění polohy předmětu v prostoru a dle druhové příslušnosti.

Metodika:

- Učitelka předloží před dítě promíchané dílky příběhů a vyzve dítě, aby dílky umístilo dle znázornění polohy a podle příslušnosti.

Učitelka sleduje:

- Orientaci dítěte v prostoru

Obrázek 6 – Pomůcka Orientace v prostoru
(zdroj vlastní)

8.5 Didaktická pomůcka – Emoční pěnové karty

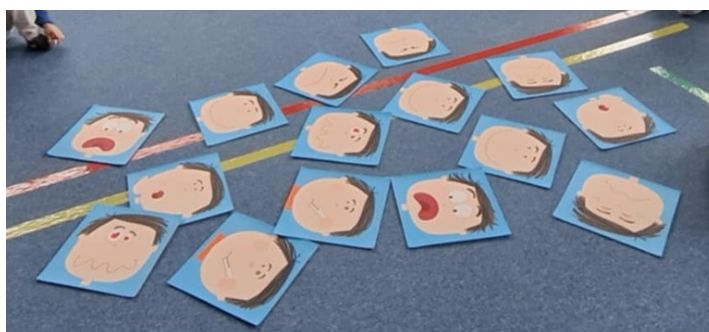
Pomůcka obsahuje sadu pěnových karet s druhy emocí. Úkolem dítěte je přiřadit dvojice stejných emocí, rozpoznat, pojmenovat a popsat danou emoci.

Metodika:

- Učitelka předloží před dítě promíchané karty a vyzve jej k přiřazení a pojmenování stejné dvojice.
- Učitelka vede s dítětem rozhovor, jak se daná postava cítí, co to mohlo způsobit, dítě zkouší výraz dané emoce napodobit.

Učitelka sleduje:

- Schopnost dítěte rozpoznat emoce a porozumět emocím, schopnost dokázat o svých pocitech mluvit.

Obrázek 7 – Emoce – výukové pěnové karty
(zdroj vlastní)

V rámci sociálně emoční oblasti je cílem u dětí nejen podpořit schopnost emoce a pocity rozpoznat a pojmenovat. Důraz je kladen také na osvojení si hodnot, chování a mezilidských vztahů. Navrhla jsem záznam, kdy na základě pozorování učitelky jsou děti za své chování vůči vrstevníkům odměněny „srdíčkem“, které si mohou vlepit do svého portfolio, starší děti si mohou srdce nakreslit sami. Záznam je doplněn slovním komentářem učitelky. Osvojení si určité hodnoty a porozumění je možné zaznačit také do záznamového archu.

Obrázek 8 – záznam dítěte - Emočně- sociální oblast

(zdroj vlastní)

9 HODNOCENÍ UČITELEM, SEBEREFLEXE DÍTĚTE

Portfolio dítěte nemá být jen sběrem produktů dítěte, ale má učiteli podat informaci o každém dítěti, o jeho úspěších, pokrocích, ale i o slabých stránkách. Stejně tak je důležité, aby k portfoliu byl veden i kladný vztah dítěte. Aby dítě vnímalo toto portfolio nejen jak povinnost, ale jako něco jako svoji „Knihu úspěchů“, tedy co již umí, co se mu podařilo, co dokázalo. Aby při zpětné práci a procházení svého portfolia dítě dokázalo rozpoznat své úspěchy a dílčí neúspěchy a motivovalo ho to k dalším aktivitám a rozvoji.

Aby dítě dostalo zpětnou vazbu ke svému produktu, bylo potřeba zvolit způsob, který bude pro dítě srozumitelný. Děti již od mladšího předškolního věku vnímají emoce a nejčastěji se tak pracuje u dětí s úsměvem – ten je pro děti motivační a přívětivý. Proto jsem do záznamového archu jako symbol zvolila grafický znak „smajlíka“. Ten je u jednotlivých činností přidělen, ale nevybarven a bez úsměvu. Obojí je zamýšleno doplnit při postupném záznamu dosažené úrovně.

Úkolem učitelky bylo, aby dítě motivovala k plnění úkolů a za každý úkol dítě dostalo hodnocení formou vybarvení „smajlíka“.

Bylo potřeba najít symbiózu mezi hodnocením prováděné učitelem a sebereflexí dítěte, aby u produktů nebylo příliš záznamů a přitom měly vypovídající hodnotu o aktuální úrovni dítěte.

Návrh a metodika reflexe dítěte formou vybarvování smajlíků

Cíl:

- Umožnit dítěti jednoduše a hravou formou vyjádřit, jak vnímá své zvládnutí úkolu
- Dát učitelce možnost doplnit své hodnocení
- Zajistit přehledný záznam o pokrocích dítěte
- Posilovat motivaci dítěte k dalšímu zlepšování

Metodika pro dítě:

- Po ukončení úkolu dostane dítě záznamový arch s obrázkem smajlíka
- Vybarvování jako reflexe:
 - Dítě označí do jaké míry by smajlíka vybarvilo, podle toho, jak samo cítí, že daný úkol zvládlo
 - Platí pravidlo: „Čím více smajlíka vybarvím, tím víc si myslím, že to umím“.
 - Dítě tedy může označit jen část (např. třetinu, polovinu nebo celého smajlíka.
- Symbolika
 - Vyjádření vlastního pocitu z dovednosti
 - Dítě se tak učí sebereflexi a odpovědnosti za vlastní učení.

Metodika pro učitelku

- Po dítěti vyjádří své hodnocení učitelka na stejném obrázku
- Vybarvování probíhá dle aktuální úrovně dítěte
 - Učitelka objektivně posoudí splnění úkolu dítětem a na základě toho označí míru vybarvení.
- Porovnání reflexí dítěte a učitele
 - Vzájemné porovnání označení míry vybarvení slouží jako podklad pro rozhovor mezi dítětem a učitelem o dosažené úrovni a jako zpětná vazba pro dítě, jak svůj úkol splnilo.
 - Učitel vede dítě k tomu, aby dokázalo rozeznat, že pokud úkol není zcela správně splněn, tak nemůže být ani znak celý vybarven a to značí, že tuto činnost dítě ještě může ještě zlepšovat a posunovat se tak dále.
 - Podle hodnocení dítěte učitel následně dítěti ukáže nakolik činnost skutečně zvládlo.
 - Po konečném rozhovoru dítě vybarví označenou část.

Opakované aktivity

Každá další aktivita provedená v dané oblasti znamená nový záznam do smajlíka.

Tyto záznamy se tak řadí chronologicky na sebe a jde tak vidět

- Postupné vybarvování dítěte – jak se dítě posouvá ve zvládnutí úkolu
- Dosažená úroveň po určité době.

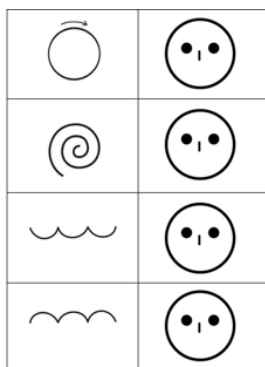
Motivační prvek

- Zvolená forma vedení záznamu má pro dítě zpětnou vazbu - dítě vidí, že přibývá vybarvení znaku.
- Cílem je, aby se dítě samo snažilo mít znaky vybarvené – aktivně usilovat o zvládnutí dovednosti.
- Učitelka může dítě motivovat slovním povzbuzením.

Vizualizace

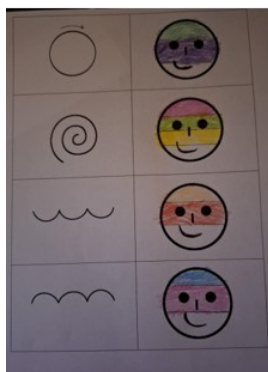
Chronologické vedení záznamu do jednoho znaku symbolizuje jakoby „vývojovou osu“ postupného zlepšování dítěte, lze z těchto záznamů vyčíst, zda dosahuje dítě větších nebo jen menších pokroků.

Plně vybarvený „smajlík“ a celý jeho úsměv značí, že dítě danou aktivitu / činnost zvládá, tedy dokáže a umí.

Obrázek 9 Ukázka - Prázdný záznamový arch – Grafomotorika

(zdroj: vlastní)

Obrázek 10 Ukázka – Záznamový arch s postupnými záznamy - Grafomotorika

(zdroj: vlastní)

Obrázek 11 Ukázka aktivity dítěte s didaktickou pomůckou - Orientace v prostoru

(zdroj: vlastní)

Obrázek 12 Ukázka záznamu splnění aktivity – záznam dosažené úrovně – Orientace v prostoru

(zdroj: vlastní)

10 PRÁCE S PORTFOLIEM V PRAXI

Vedení portfolia a samotné aktivity s portfoliem jsou časově náročné, ale pro diagnostiku dítěte mají velký význam. Umožňují učitelům sledovat vývoj a pokroky dítěte a stejně tak dítě samotné může prožívat radost nad vlastními úspěchy.

V praxi jsem zvolila vedení portfolia papírovou formou a to převážně proto, že je žádoucí, aby s portfoliem pracovalo i samotné dítě.

Je potřeba, aby portfolio bylo také umístěno na místě, které je pro dítě dostupné a zvládne kdykoli s ním pracovat. V dané mateřské škole byly zvoleny šanony se složkami a tyto šanony jsou umístěny v nízkých policích, skříňkách. Každé portfolio si dítě označilo svou značkou.

Do portfolia si děti zakládají své produkty. Tyto produkty mají odrážet převážně plnění dle kompetencí v rámci RVP PV.

Samotnou činnost s portfoliem a vedením záznamů prováděla paní učitelka, které jsem vysvětlila, jak s portfoliem pracovat na základě uvedené metodiky a jak provádět hodnocení dítěte a jak vést dítě k vlastnímu hodnocení produktu. Činností jsem byla přítomna, abych mohla sledovat, jak učitelka s portfoliem, pomůckami a vytvořenými záznamovými archy pracuje, jaká je reakce dětí a jejich zájem.

Průběh aktivit byl volen nejčastěji v ranním bloku, kdy děti pracovaly individuálně, některé v rámci řízené činnosti, nebo jako spontánní aktivita dětí.

Jedním z předpokladů bylo využít didaktických pomůcek, které jsou v mateřské škole dostupné.

Stejně tak mají děti možnost v průběhu dne využít nabízených činností souvisejících s pracovními listy nebo s jinou didaktickou činností.

Tuto nabídku mají uloženou v určeném místě ve třídě. Děti jsou již zvyklé na povinnost tyto určené aktivity splnit a informovat o tom paní učitelku. Což se ukázalo například vhodným časem pro plnění záznamového archu, protože dítě si danou aktivitu zvolilo samo, bylo připraveno pracovat a plnit úkoly a první zájem o aktivitu tak vzešel z jeho podnětu.

Obrázek 13 Ukázka uložení a označení portfolií dětí

(zdroj: vlastní)

11 EVALUACE PORTFOLIA

Na základě provedení šetření stavu v dané mateřské škole a se zohledněním informací získaných od paní učitelek jsem vytvořila návrh portfolia dítěte. Tento návrh jsem aplikovala v praxi v součinnosti s učitelkami dané mateřské školy.

Své hodnocení pokládám na základě pozorování učitelek při práci s dětmi při využití materiálů portfolia a z pozorování dětí při této činnosti a z rozhovorů s učitelkami po ukončení činnosti s portfoliem.

Nejprve jsem realizovala seznámení učitelek s obsahem portfolia. Mým záměrem bylo vytvořit portfolio návodné a svým obsahem srozumitelné portfolio nejen pro učitelky při zpracovávání získaných informací o dítěti, ale srozumitelné také pro dítě, které má se svým portfoliem pracovat, užívat ho ke svému dalšímu pokroku a s jeho využitím si osvojovat sebereflexi.

Doposud nebyly učitelky a ani děti zvyklé tímto způsobem s portfoliem pracovat.

Z pozorování a konečných rozhovorů vyplynulo následující:

- učitelky si poměrně rychle osvojily práci s portfoliem a způsob provádění hodnocení;
- děti se na tento systém bez větších obtíží adaptovaly, jelikož pracovaly pod vedením paní učitelek;
- kladný ohlas si získala možnost provádět záznamy z činností, které nemají papírovou podobu a paní učitelky se tak mohou zaměřit právě i na jiné prokazování úrovně dítěte s využitím různorodých pomůcek a aktivit a přitom poznatek z těchto aktivit vhodně zaznamenat.
- děti postupně začalo zajímat si listovat ve svých portfoliích, prohlížet si je a vzájemně si sdělovaly, co se komu již povedlo, co už dokázal;
- pozitivně bylo ze stran paní učitelek hodnoceno, že nemusí vyplňovat další pracovní list, ale mohou pracovat s vlastními materiály. I když vyplnění záznamových archů bylo také někdy časově náročné.

K portfoliu a jeho obsahu jsme se vrátily i s kratším časovým odstupem a díky odlišení barevných záznamů v hodnocení byla jasná srozumitelnost kolikrát již dítě

na dané aktivitě opakovaně pracovalo a v konečném důsledku bylo vidět, jaké úrovni dítě dosáhlo.

Pro děti ani pro paní učitelky se nejevilo problémem provádění záznamu do stejného symbolu, nakonec toto vyplnění provádělo dítě na základě vlastní reflexe a s odsouhlasením či doporučením učitelky. Učitelka si tak mohla ověřit, do jaké míry dítě již dokáže pracovat se sebereflexí při využití tohoto způsobu určení „nakolik se mu činnost podařila, do jaké míry ji správně splnil“.

Jako ne zcela efektní se ukázalo zamýšlené dokreslení úsměvu na záznamovém archu, který měl symbolizovat dosažení požadované konečné úrovni. Nový záznamový arch je tedy určen jen k barevnému vyplnění.

Návrh portfolia byl vytvořen jako „vzor“, jak by takové portfolio mohlo vypadat.

Je zde ponecháno místo pro přidání dalších aktivit, dle aktuálních potřeb učitelky.

Učitelky by také uvítaly, aby byl přidán další sloupec, kde by mohly přidat datum k uskutečněné záznamu, nebo přidání záznamového listu v případě potřeby doplňujícího slovního komentáře či poznámky.

Tento navržený přehled, tak učitelkám umožnil sledovat postup pokroků dítěte, umožnil jim přehled o dosažené úrovni, také přehled o tom, zda se některé oblasti činností s dítětem méně věnuje a měla by tak tato oblast být posílena a více rozvíjena a zaměřit se na další aktivity rozvoje dítěte.

12 DOPORUČENÍ PRO PRAXI UČITELEK

Na základě provedené aplikace jsem vybrala doporučení pro následnou praxi učitelek tak, aby jim zjednodušila jejich činnost a současně vedla k efektivnější činnosti při práci s portfoliem dítěte a při samotné diagnostické činnosti:

zvolit struktury portfolia a vybrat oblasti, kterým se chtějí věnovat. Struktury stanovit způsobem, který pro ně bude příjemný, přehledný a práci s portfoliem tak budou moci hodnotit pozitivně a efektně;

určit produkty portfolia, které mají významovou hodnotu, aby se předešlo hromadění materiálů, které nebudou při diagnostické činnosti přinášet žádnou funkci ani přidanou hodnotu;

vymezit si dostatek času na práci s portfoliem, aby aktivita s dítětem mohla být řádně dokončena, nepřerušena, a aby i dítě samotné mělo dostatek prostoru pro vlastní práci a sebehodnocení;

zavést portfolio dítěte do praxe co nejdříve a naučit děti s portfoliem pracovat, motivovat děti k vlastním aktivitám s portfoliem, naučit je „číst“ v symbolech a znacích, které se v portfoliu objevují;

podporovat děti ve vztahu k portfoliu, aby si k němu vytvořily pozitivní vztah a vnímaly jej jako něco, co je jejich, co je o nich;

na základě portfolia dítěte rozvíjet vlastní sebereflexi dětí;

začleňovat portfolio do běžných činností a v rámci běžných aktivit dětí, jako například při pozorování dětí při jejich aktivitách využívat možnosti provádět záznamy.

portfolio jako takové nemá být vnímáno jako sbírka pracovních listů. Naopak využívat například didaktických pomůcek a her, na jejichž základě mohou být záznamy provedeny;

využívat portfolio při konzultacích s rodiči.

ZÁVĚR

Pro svou práci jsem si zvolila téma, které je mezi učitelkami mateřských škol často diskutovaným tématem a je to téma, které mě osobně přijde velmi zajímavé a jsem toho názoru, že by mělo být více a více diskutované a hlavně v praxi řešené.

V teoretické části práce jsem se věnovala vymezení pojmů, které s portfoliem dítěte a s diagnostickou činností souvisí.

Praktickou část práce jsem věnovala návrhu vytvoření portfolia dítěte, které by mělo posloužit učiteli jako opora při diagnostické činnosti, poskytnout mu systematizovaný přehled o pokrocích dítěte ve vybraných oblastech. A dále jsem se v této části věnovala tomu, aby portfolio mělo výpovědní hodnotu také pro dítě o jeho úspěších, aby dítě samo dokázalo pracovat i s vlastní reflexí nad hodnocením své činnosti.

Návrh portfolia jsem ověřovala v praxi a na závěr jsem svou práci vyhodnotila a navrhla doporučení pro další praxi učitelek mateřské školy.

Mým osobním cílem je se nadále rozvíjet v této oblasti, abych mohla více zefektivnit svou práci s dětmi a pomáhat dětem při jejich růstu a rozvoji.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Bednářová, J. & Šmardová, V. (2022). *Diagnostika dítěte předškolního věku, 2.díl. Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Edika.
- Bednářová, J., Splavcová, H., & Syslová, Z. (2022). *Metodická příručka Předškolní a prvostupňové vzdělávání. Pedagogická diagnostika v mateřské škole*. NPI ČR.
- Black, P., & WILIAM, D. (2009). *Developing the theory of formative assesment. Educational Assesment, Evaluation and Accountability*, 21(1).
- Dvořáková, M. (2018). *Výběrové portfolio a jeho využití v mateřské škole*. Paido.
- Hooker, T. (2017). *Transforming teachers' formative assesment practises through the use of ePortfolios in early childhood settings*. Early Childhood Education Journal, 45(1).
- Jelínková, H. (2016). *Metody diagnostiky v předškolním vzdělávání*. Grada.
- Karásková, M. (2013). *Sebehodnocení a portfolio v předškolním vzdělávání*. Portál.
- Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D., Kopřivová, T. (2015). *Respektovat a být respektován*. Spirála.
- Koťátková, S. (2008). *Dítě a mateřská škola*. Grada.
- Kratochvílová, J. (2014). *Jak vést portfolio s dětmi v mateřské škole?*
- Kratochvílová, J. (2011). *Systém hodnocení a sebehodnocení žáků*. MSD spol. s r.o.
- Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2017). *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání*. RAABE.
- Lam, R., Cheng, W., & Ma, W. (2017). *Using e-portfolios for performance assesment in hgher edcation: Benefits, issues and challenges. Assesment & Evaluation in Higher education.*, 42(3).
- Langmeier, J., & Krejčířiková, D. (2012). *Metody a postupy poznávání žáka, pedagogická diagnostika*. Wolters Kluwer.
- Lipnická, M. (2017). *Poradenská činnost učitele v mateřské škole*. Portál.
- Matějček, Z., & Říčan, P. (1983). *Projektivní metody v dětské psychologii*. SPN.
- Mertin, V. & Krejčířiková, D. (2012). *Metody a postupy poznávání žáka, pedagogická diagnostika*. Wolters Kluwer.
- Novotná, E. (2015). *Diagnostika a hodnocení dítěte v mateřské škole*. Grada.

- Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Portál.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Portál.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: online. (2021). MŠMT. (2021). MŠMT. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/file/56051/>
- Sedláčková, H., Syslová, Z., & Štěpánková, L., (2012). *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Wolter Kluwer.
- Slavík, J., Mareš, J., & Průcha, J. (2020). *Pedagogická diagnostika a sebereflexe v předškolním vzdělávání*. Grada.
- Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Portál.
- Šimečková, H. (2017). *Portfolio a hodnocení kompetencí dítěte v MŠ*. Univerzita Palackého.
- Šmelová, E. (2016). *Individualizace ve výchově a vzdělávání dětí předškolního věku*. Univerzita Palackého.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Karolinum.
- Zelinková, O. (2007). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program (2.vyd.)* Portál.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Kresba začarované rodiny -	30
Obrázek 2 – kresba Rodokmenu - ukázka	31
Obrázek 3 – Grafomotorické karty.....	33
Obrázek 4 – Dřevěná deska s čísly a barevnými kroužky.....	34
Obrázek 5 – Příběhy – pomůcka.....	35
Obrázek 6 – Pomůcka Orientace v prostoru.....	36
Obrázek 7 – Emoce – výukové pěnové karty.....	37
Obrázek 8 – záznam dítěte - Emočně- sociální oblast.....	38
Obrázek 9 Ukázka - Prázdný záznamový arch – Grafomotorika.....	42
Obrázek 10 Ukázka – Záznamový arch s postupnými záznamy - Grafomotorika..	42
Obrázek 11 Ukázka aktivity dítěte s didaktickou pomůckou - Orientace v prostoru	42
Obrázek 12 Ukázka záznamu splnění aktivity – záznam dosažené úrovně – Orientace v prostoru	43
Obrázek 13 Ukázka uložení a označení portfolií dětí.....	45

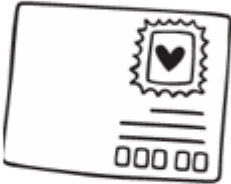
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ČŠI	Česká školní inspekce

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I: Záznamový arch Já a moje rodina, můj domov
- Příloha P II: Záznamový arch Grafomotorika 1. – 5.
- Příloha P III: Záznamový arch Matematické představy 1. – 3.
- Příloha P IV: Záznamový arch Prostorová představivost
- Příloha P V: Záznamový arch Časová představivost
- Příloha P VI: Záznamový arch Sluchové vnímání
- Příloha P VII: Záznamový arch Zrakové vnímání 1. – 2.
- Příloha P VIII: Záznamový arch Sociálně-emoční rovina
- Příloha P IX: Záznamový arch Řeč
- Příloha P IX: Záznamový arch Sebeobsluha

PŘÍLOHA P I: ZÁZNAMOVÝ ARCH JÁ A MOJE RODINA

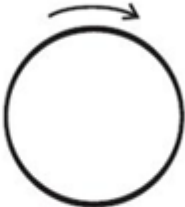
	JÁ A MOJE RODINA
 _____	 _____
 _____	 _____
 _____	 _____
	 _____

PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH GRAFOMOTORIKA 1.

GRAFOMOTORIKA

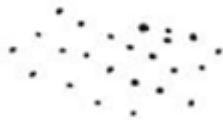
PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH GRAFOMOTORIKA 2.

 GRAFOMOTORIKA	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH GRAFOMOTORIKA 3.

 GRAFOMOTORIKA	
	
	
	
	

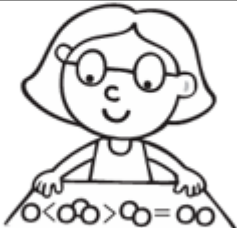
PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH GRAFOMOTORIKA 4.

 GRAFOMOTORIKA	
	
	
	
	

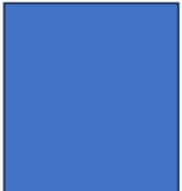
PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH GRAFOMOTORIKA 5.

 GRAFOMOTORIKA	
	
	
	
	

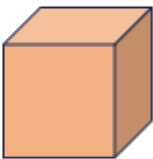
**PŘÍLOHA P III: ZÁZNAMOVÝ ARCH MATEMATICKÉ
PŘEDSTAVY 1.**

 MATEMATICKÁ PŘEDSTAVIVOST	
	
	
	
 	

**PŘÍLOHA P III: ZÁZNAMOVÝ ARCH MATEMATICKÉ
PŘEDSTAVY 2.**

 MATEMATICKÁ PŘEDSTAVIVOST	
	
	
	
	

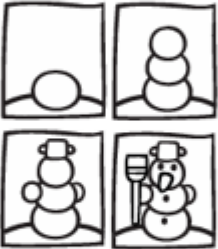
**PŘÍLOHA P III: ZÁZNAMOVÝ ARCH MATEMATICKÉ
PŘEDSTAVY 3.**

 MATEMATICKÁ PŘEDSTAVIVOST	
 	
 	
 	
	

**PŘÍLOHA P IV: ZÁZNAMOVÝ ARCH PROSTOROVÁ
PŘEDSTAVIVOST**

 PROSTOROVÁ PŘEDSTAVIVOST	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P V: ZÁZNAMOVÝ ARCH ČASOVÁ ORIENTACE

 ČASOVÁ ORIENTACE	
	
	
	

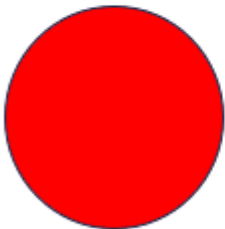
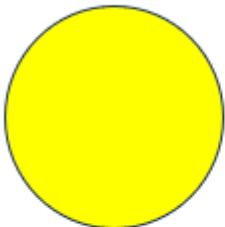
PŘÍLOHA P VI: ZÁZNAMOVÝ ARCH SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

 SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ	
P _{ES}	
KOČKA	
	
	

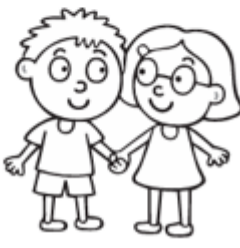
PŘÍLOHA P VII: ZÁZNAMOVÝ ARCH ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ 1.

 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P VII: ZÁZNAMOVÝ ARCH ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ 2.

 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P VIII: ZÁZNAMOVÝ ARCH SOCIÁLNĚ-EMOČNÍ ROVINA

 SOCIÁLNĚ-EMOČNÍ OBLAST 	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P IX: ZÁZNAMOVÝ ARCH ŘEČ

ŘEČ	
MLUVÍM SPRÁVNĚ 	
MAMINKA	
	
	

PŘÍLOHA P X: SEBEOBSLUHA 1.

 SEBEOBSLUHA	
	
	
	
	

PŘÍLOHA P X: SEBEOBSLUHA 2.

 SEBEOBSLUHA	
	
	
	
	